

**«ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ОРТАҒАСЫРЛАРДАҒЫ
МӘДЕНИ БАЙЛАНЫСТАР:
ЖАҢА ЗЕРТТЕУЛЕР МЕН
АШЫЛЫМДАР» тақырыбында
белгілі ғалым, археолог, педагог,
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Археология, этнология және музеология
кафедрасының негізін салушы
Әбдіманап Медеуұлы Оразбаевтың
100 жылдығына арналған дәстүрлі
«XIV Оразбаев оқулары»
халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

28–29 қазан, 2022 жыл

**PROCEEDINGS
of International Scientific and Methodical Conference
«XIV Orazbayev Readings» on the theme
«INTERCULTURAL CONTACTS
IN ANTIQUITY AND THE MIDDLE AGES:
NEW RESEARCH AND DISCOVERIES»,
dedicated to the 100th anniversary
of the birth of the famous scientist,
archaeologist, teacher,
founder of the Department of Archeology,
Ethnology and Museology
of the Al-Farabi Kazakh National University –
Abdumanap Orazbayev**

28–29 october, 2022

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ОРТАЛЫҚ МУЗЕЙІ
«ТАҢБАЛЫ» ТАРИХИ-МӘДЕНИ ЖӘНЕ ТАБИҒИ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОРЫҚ-МУЗЕЙІ

**«ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ОРТАҒАСЫРЛАРДАҒЫ МӘДЕНИ БАЙЛАНЫСТАР:
ЖАҢА ЗЕРТТЕУЛЕР МЕН АШЫЛЫМДАР»** тақырыбында белгілі ғалым, археолог, педагог,
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Археология, этнология және музееология
кафедрасының негізін салушы Әбдіманап Медеуұлы Оразбаевтың 100 жылдығына
арналған дәстүрлі «XIV Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

28–29 қазан, 2022 жыл

PROCEEDINGS
of International Scientific and Methodical Conference
«XIV Orazbayev Readings» on the theme
«INTERCULTURAL CONTACTS IN ANTIQUITY AND THE MIDDLE AGES: NEW RESEARCH AND
DISCOVERIES», dedicated to the 100th anniversary of the birth of the famous scientist,
archaeologist, teacher, founder of the Department of Archeology, Ethnology and Museology of the
Al-Farabi Kazakh National University –
Abdumanap Orazbayev

28–29 october, 2022

Алматы
«Қазақ университеті»
2022

УДК 902/904 (5)
ББК 63.4 (5)
О-72

Редакция алқасының төрағасы

Ж.Қ. Түймебаев – филология ғылымдарының докторы
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма төрағасы-ректоры

Редакциялық алқа:

Х.С. Тасыбеков – әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма мүшесі – Ғылыми-инновациялық қызмет жөніндегі проректор; **Р.Е. Харипова** – Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейінің директоры; **М.О. Амиргалиев** – «Таңбалы» тарихи-мәдени және табиғи мемлекеттік қорық-музейінің директоры; **Д.С. Байгунаков** – әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың тарих факультетінің деканы; **Ә.Т. Төлеубаев** – әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың «Археология және антропология» ҒЗИ директоры.

Жауапты редактор

Р.С. Жуматаев – PhD, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
археология, этнология және музеология кафедрасының меңгерушісі

Құрастырушы

Б.Б. Бесетаев

«Орталық Азияның ежелгі және дәстүрлі қоғамдарының тарихи-мәдени мұрасы: жаңа ашылымдар мен пәнаралық зерттеулер» атты «XIV Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары / Жауапты ред. Р.С. Жуматаев. – Алматы: Қазақ университеті, 2022. – 212 б.

ISBN 978-601-04-6065-2

«XIV Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция материалдарының жинағына Қазақстан және іргелес өңірлердің археологиясы мен этнологиясының, музей ісінің бүгінгі күнгі өзекті мәселелеріне арналған зерттеулер енген. Материалдар жинағы археологтарға, этнологтарға, тарихшыларға және қалың көпшілікке арналған.

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2022

ISBN 978-601-04-6065-2

М. Елеуов¹, Д. Талеев², С. Есен², И. Құрманязов², А. Молдахмет¹

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

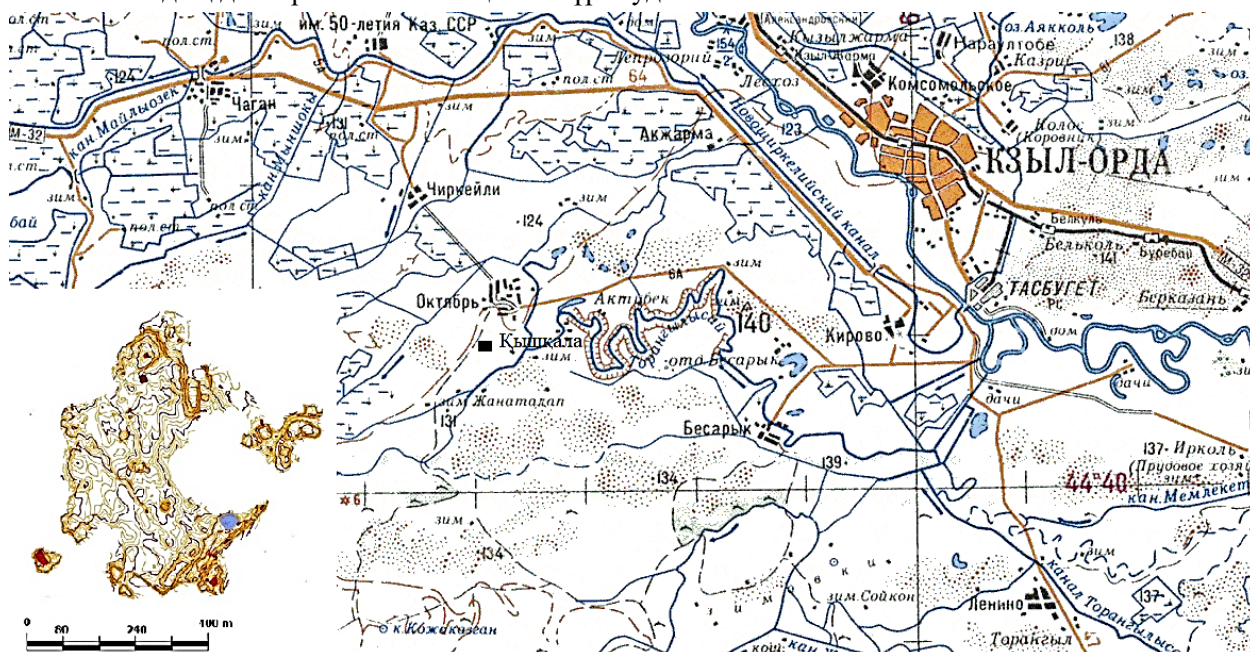
Алматы қ., Қазақстан
madiareleyov@mail.ru

²Ә.Х. Марғұлан ат. археология институты

Алматы қ., Қазақстан
doc19_59@mail.ru

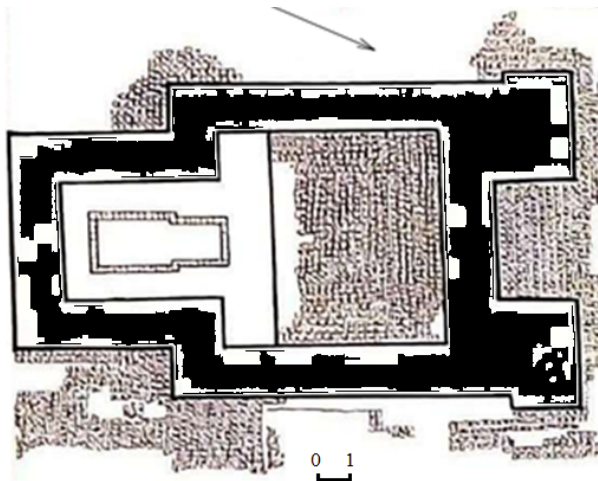
Қышқала қалажұртында 2022 ж. жүргізілген қазба жұмыстары

2022 жылы мамыр-маусым айларында Әл Фараби атындағы ҚазҰУ-дың профессор М. Елеуов басқарған «Университет археологиялық экспедициясы» Қызылорда облысының Сырдария ауданында орналасқан Қыштөбе (Қышқала) қала жұртында археологиялық қазба жұмыстарын жалғастырды (сурет 1). Экспедиция құрамында Әлкей Марғұлан ат. Археология инс. жетекші ғылыми қызметкері т.ғ.к. Д.Ә. Талеев, ҚазҰУ-дың докторанттары И. Құрманязов, А. Молдахмет және ЕҰУ-дың докторанты С. Есен қазба жүргізуде.

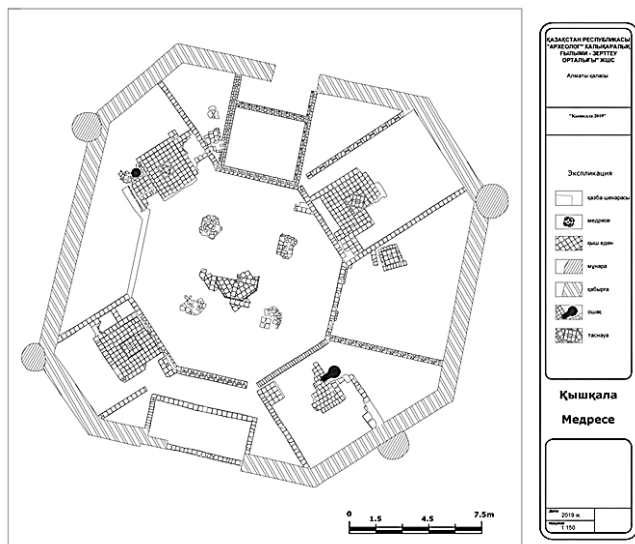

Сурет 1. Қышқала қала жұртының орналасжер картада

Осыған дейін жүргізілген қазба кезінде Қыштөбе қала жұртында бірнеше әлеуметтік және қоғамдық маңызға ие нысандардың орындары ашылған болатын. 2018 ж. басталып, 2021 жылы толық ашылған алғашқы нысан (Қазба I) қоғамда беделді орны бар мұсылманның қабірі басына тұрғызылған кесене болып шықты (сурет 2). Оның жобасы мен сәулеткерлік ерекшелігі, құрылыс материалдарының арнайы түрлері мен құландысынан табылған түрлі мақсатта пайдалану үшін арнайы жасалған кірпіштер, тақталар және жапсырмалар оның төбесі күмбезделіп жабылғандығын білдіреді. Ал бетіне кесіп салынған тамаша өрнегі бар тақталар, сырлы кірпіштер мен мазайка, майолика бөліктері Кесененің қас беті мен қабырғаларының белгілі бір бөлігі көркем безендірілгендігін байқатады. Құрылыс материалдары мен оны безендіру нақыштары, кесене қабірханасынан алынған екі кісінің сүйек қаңқасына жасалған зерханалық сараптама нәтижесі кесененің XIV ғ. жататындығын көрсетті. Жобасы мен құрылыс материалдары, қас бетін безендірген өрнектері ұқсас Алтын Орда дәуірінің кесенелері Батыс, Солтүстік, Оңтүстік және Орталық Қазақстаннан табылып, зерттелген (Алтын Орданың құпиялары).

Сурет 2. Қазба I. Кесененің сызба жобасы

Сурет 3. Қазба II. Завияның сызба жобасы

2018-2019 жылдары күйдірілген кірпіштен тұрғызылған сегіз бұрышты ғимарат орны қазылды. Ғимараттың жобасы мен ішкі құрылыстарына қарап ол Алтын Орданың әрбір қаласында болған завияның (қонақ үй) орны болуы мүмкін деген болжам жасалды. Ортағасырлық деректер зиярат етіп келген мұсылмандарға тегін тамақ пен түнейтін төсек беретін орын (завия) Алтын Орданың әр қаласында болғаны жайлы хабарлайды (Ибрагимов, 1988, с. 41, 60). Біз қазған алып ғимарат қонақ жататын бірнеше арнайы бөлмелер мен оларға қызмет көрсеткен қосымша құрылыстардан тұрады (сурет 3). Ғимараттың сәулеттік ерекшеліктері мен ішкі құрылыстарының сипаты оы сол деректерде айтылатын завиямен сәйкестендіруге негіз береді.

Айтылған нысандардан басқа қыш күйдірген арнайы пештің құландысы, әулеттік жерле кешені, жеке кесене секілді орындар да ашылды. Олардың әр қайсын қазу барысында алынған ғылыми мәліметтер қаланың Алтын Орда дәуірінде ірі сауда-экономикалық ғана емес сонымен қатар ислам діні орныққан рухани орын болғандығын көрсетеді.

2022 ж. қарапайым қала тұрғындарының тұрмыс-тіршілігі, шаруашылығы, материалдық мәдениеті мен әлеуметтік деңгейі жайлы мәлімет жинау мақсатында Қышқала қала жұртының орта тұсына қазба салдық. Қазбаның көлемі 18x20 м, тереңдігі 0,3 м. ден 1 м. ге дейін жетті. Қазба барсында жердің бетінен 20-30 см тереңдіктен үй құрылысының іздері шыға бастады. Үй құрылыстарының сақталу деңгейі өте нашар, көп бөлігінде қабырғалары бұзылып кеткен. Сақталған жерлерінде қабырғалардың биіктігі 25- 30 см . Қазба барысында қабырғалары дүниенің төрт тарапымен бағыттас орналасқан үлкен тұрғын үй ғимаратының кешені ашылды. Қабырғаларының сақталған іздерінің бағыты бойынша, шығыстан-батысқа қарай орналасқан ғимараттың қалдықтары ашылды. Кешен екі бөліктен (батыс және шығыс) тұрады. Әр бөлік төрт бөлмеден және оларды екіге бөліп жатқан үлкен ауланы құрайды. Ғимараттың алғаш ашылған батыс шетіндегі бөлігінен 4 бөлменің орны анықталды (сурет 4).

1-бөлме. Жеке үй құрылысының қақ ортасында орналасқан бұл бөлменің көлемі 2,80x3,80 м. Оңтүстік қабырғасы сақталмаған, шығыс және солтүстік қабырғаларының ені 60 см, сақталған биіктігі 40 см (3 қатар). Батыс қабырғасы жіңішке, жарты кірпіштен қаланған, оның қалыңдығы 20 см, сақталған биіктігі 17 см (2 қатар кірпіш). Шамамен бұл келесі жатар бөлмемен аралық қабырға болуы мүмкін. Бөлменің солтүстік бөлігіндегі орналасқан жартылай сақталған сыпа (супа) қалдығы ашылды. Сақталған бөлігінің көлемі 1,6x2,2 м. Сыпаның еденің бетінен биіктігі 20 см, үстіне төселген күйдірілген кірпіштердің бір бөлігі бұзылмай қалған. Сыпаның оңтүстік батыс шетінде ташнаудың қираған қалдығы анықталды. Ташнаудың бетіне төселген кірпіштер бұзылып кеткен, астыңғы жағындағы құдығы (құрылыс) күйдірілген кірпіштерден дөңгеленіп қаланған, сыртқы жағындағы диаметрі 0,6 м, ішкі қуысы 0,3 м тереңдікте сақталған. Сыпаның үстінде, бөлменің солтүстік-батыс бұрышында орналасқан сопақ келген ошақтың түпкі жағы ғана сақталған. Сақталған бөлігінің көлемі 40x70 см, тереңдігі 20 см.

Сыпаның бетіне төселген күйдірілген кірпіштер ортағасырлық дәстүрлі өлшемде. Көлемі 26x25x6, 25x25x6 см. Сыпаның жиегіне қаланған қам кесектерінің көлемі 20x36x7, 20x37x7 см.

Еден мен сыпа үстінен мал сүйектерімен қатар балық қаңқалары мен сырланған және сырланбаған қыш ыдыстардың ұсақ сынықтары табылды.

2-бөлме. Алғашқы бөлменің шығыс шетінде орналасқан, бұл бөлме толық сақталмаған. Оңтүстік қабырғасы толығымен бұзылып кеткен. Шығыс және солтүстік қабырғалары жартылай, әржері ғана сақталған. Сақталған қабырғаларының нобайы бойынша бөлменің көлемі 3x3,80 см, тереңдігі еденге дейін 40 см. Бөлменің оңтүстік шеті қазбаның сыртында қалды. Солтүстік қабырғаларының ең соңғы қатары ғана байқалады. Қабырғаларының қалыңдығы 60x30 см. Бөлменің ішінде ешқандай құрылыс іздері болмады және еден бетінен де ешқандай маңызды материал табылмады. Ірі және ұсақ мал сүйектері мен қыш ыдыстарының ұсақ сынықтары жиналды.

3-бөлме. Бірінші бөлменің батыс қапталында орналасқан. Оның көлемі 2,3 x 3,8 см. Едені 40 см тереңдікте орналасқан. Бөлменің ішкі жағында ешқандай құрылыс орны сақталмаған. Бөлменің ішкі жағын тазалау барысында ұсақ және ірі малдың сүйегі көптеп шықты. Арасында балшықтың сүйектерінің қалдықтары және белгісіз жәндіктердің ұсақ сүйектері де кездеседі. Бөлменің солтүстік-шығыс бұрышындағы еденінен 1 дана мыс теңге шықты (сурет). Бөлменің солтүстік және батыс қабырғаларының ені 60 см, сақталған биіктігі 40 см (5 қатар қыш кесек).

4-бөлме. Үшінші бөлменің батыс қапталында орналасқан. Шығыс қабырғасы өте нашар сақталған. Жоғарғы қабаты үш қатар қам кесек деңгейінде (ені 30 см). Батыс және солтүстік қабырғалары тіпті сақталмаған және оңтүстік батыс бұрышы қазбаның сыртында қалған. Бөлме ішінде ешқандай құрылыс іздері сақталмаған.

Кешеннің екінші бөлігі алғашқысының солтүстік шетінде онымен қатар орналасқан. Бұл бөліктен де қатар орналасқан 4 бөлменің орындары ташылды. 5-6 бөлмелердің батыс және оңтүстік қабырғалары күйдірілген кірпіштердің сынығынан қаланғаны анықталды. Осы қабырғалар үш қатар қаланған кірпіш деңгейінде сақталыпты. Сыртқы қабырғаларының қалыңдығы 35 см, құламай қалған биіктігі 22 см (3 қатар кірпіш).

5-бөлме. Көлемі 3,30 x 1,40 м, жіңішке және ұзын жағымен оңтүстіктен солтүстікке қарай орналасқан. Бөлменің оңтүстік бөлігіндегі батыс және шығыс қабырғалардың аралығын тұтастай алып жатқан сыпаның көлемі 1,10 x 1,40 м. Сыпаның үстіні салынған тандыр бүтін сақталған, тек солтүстік шетінің аздаған бөлігі құлапты. Тандырдың аузы бөлігінің диаметрі 60-70 см, ішкі жағына қарай бүйірі кеңейе түседі. Тереңдігі 50-55 см.

Тандырдың іші күл аралас топыраққа көмілген. Ішінен шыққан бос топырақтардан сараптамалық сынама алынады. Сыпаның алдына (солтүстік бөлігіне) қырынан қаланған кірпіштердің қалыңдығы 10 см. Бөлменің ішкі шығыс қабырғасының қалыңдығы 30 см. Бөлменің еденінен сыпаның беткі жағынан 15 см тереңдікте орналасқан. Қазыу барысында еден бетінен бірнеше түрлі түсті сырмен сырланған кеселердің дөңгелек түптері мен сырланбаған ыдыстардың әртүрлі көлемдегі сынықтары табылды. Сондай-ақ бөлмені аршу барысында ірі және ұсақ мал сүйектері көп шықты.

6-бөлме. Алғашқы бөлменің шығыс шетінде орналасқан. Көлемі шартты түрде 3,10 x 3,60 см. Солтүстік қабырғасы бұзылып кеткен. Оңтүстік қабырғасы күйдірілген кірпіш сынықтарынан қаланған, ені 35 см (3 қатар кірпіш). Батыс қабырғасы 5-бөлмемен ортақ. Шығыс қабырғасы қам кесектен қаланаған болса керек. Оның іздері еден деңгейінен ғана байқалады. Осы қабырға төменгі құрылыс қабатына да тиісті болуы мүмкін. Өйткені қабырғаларының төменгі жағы жоғарғы қабат едендерінің деңгейінен түсіп бара жатыр. Бөлме ішінде ешқандай құрылыс іздері болмады.

7-бөлме. Алтыншы бөлменің шығыс шетінде орналасқан бұл бөлменің қабырғалары әр жерде бөлек-бөлек өте нашар сақталған. Бөлменің шартты түрде алынған көлемі 2 x 3,30 м. Батыс қабырғасы екінші бөлмемен ортақ. Шығыс, солтүстік және оңтүстік қабырғалары әр жерден үзіліп қалаған. Бөлменің ішінде ешқандай құрылыс іздері болмады.

Сурет 4. Қазба 11. Қазбаның жалпы көрінісі

8-бөлме. Жетінші бөлменің шығыс қапталында орналасқан. Бөлменің барлық қабырғалары сақталмаған. Оның қабырғаларының іздері еден табанының әр жерінен байқалады. Бөлме ішінде орналасқан сыпаның іздері бөлменің шартты көлемін анықтауға мүмкіндік береді. Оның көлемі 3 x 3,20 м. Бөлменің батыс шетінде орналасқан сыпаның көлемі 1,5 және 2,3 м. Еден деңгейінен биіктігі 25 см. Сыпаның үстіне күйдірілген кірпіштер төселген. Сыпаның солтүстік-шығыс бұрышында орналасқан ошақтың түб жағы ғана қалған. Сопақ келген ошақтың көлемі 60 x 40 см, тереңдігі 10 см. Осы бөлменің ішінен білезікке ұқсас домалақ келген қола бұйым табылды. Одан басқа бірқатар қыш ыдыстарынан бөлек ешқандай зат кездеспеді.

Қатар жатқан екі үйді бөліп тұрған ұзын бөлменің ені 3,10 м, ұзындығы 11,50 м. Хол тәріздес осы ұзын бөлменің ішінен ешқандай құрылыс іздері анықталмады. Бұл екі үй бөлігін бөліп тұрған ішкі аула болуыда да ықтимал. Қазбаның шығыс бөлігінде болған үй құрылыстарының орындары жоғарғы қабат деңгейінде сақталмаған. Әр жерде сақталған қабырға бөліктеріне қарап, осы бөліктерде тұрғын үй мен шаруышылық құрылыстарының орны болғаны байқалады. Бүкіл қазбаның бөлігінен табылған ірі қара ұсақ мал сүйектері, балық пен белгісіз ұсақ сүйектер жиынтығы арнайы сараптама үшін іріктелініп алынды. Осы жылғы қазбаның табанынан оның астындағы құрылыс қабаты, яғни осыға дейінгі құрылыс іздері анық байқалып жатыр. Қазбаның солтүстік-батыс бұрышынан шығыстан батысқа қарай бағытталған екі кан құбырының бет жағы ашылды. Қатар жатқан екі құбырдың сақталған бөлігінің ұзындығы 2 м., ені 10, тереңдігі 15 см.

Қазба барысында ашылған үй орнының бөлмелерінің сипаты, одан табылған археологиялық заттардың түрі, құрамы мен кейбірнің жасалған материалдарын сараптап, саралау осы жерде қарапайым тұрғындарының өмір сүргенін байқатады. Бөлме ішінен табылған Алтын Орда дәуіріне жататын мыс теңге қаланың ең соңғы тіршілігі іздері (жоғарғы құрылыс қабаты) XIV-XV ғғ. сәйкес келетіндігін көрсетеді. Ал қазба барысында табылған қытайдың қола юаны мен селадон (қытай фарфоры) кесенің сынықтары, бетінде ойып салынған несторяндық өрнекке ұқсас оюлары бар қола білезік қаланың халқаралық саудамен тікелей байланысы болғандығын білдіреді. Алтын Орда дәуірінде Сырдария өзені бойымен жағалап жүрген халқаралық сауда керуендері осы қала

арқылы өткендігі және қаланың осы өңірдегі ірі сауда-экономикалық орталық болғандығын аңғартады. Ал қала сыртында жатқан ондаған дөңгелек төбелер (бір кездегі сәулетті кесенелердің орындары) қаланың Алтын Орда зиялылары жерленген қасиетті орталық та болғандығын байқатады.

Әдебиеттер тізімі

Алтын Орданың құпиялары: археологтар ежелгі кесененің орнын тапты. <https://sputnik.kz/20201026/Altyn-Orda-arkheologtar-15298830.html>; _____ Ученые предполагает, артефакты подтверждают // <https://akmo.muzey.kz/kz/pages/ns7.html>

Ибрагимов Н. Ибн Баттута и его путешествия по Средней Азии. М.: Наука, 1988. 131 с.

Excavations in the city of Kyshkala in 2022

An analysis of the nature of the rooms of the house discovered during the excavation, the type of archaeological objects found in it, the composition and materials from which some of them were made shows that ordinary residents lived here. Inside the room were found traces of the last life of the city (upper building layer) of the XIV-XV centuries. indicates whether it is appropriate. And fragments of Chinese bronze yuán and celadon (Chinese porcelain) cups found during the excavation, a bronze bracelet with carvings similar to the Nestorian pattern carved on the surface indicate that the city had a direct connection with the National Trade. The fact that in the era of the Golden Horde, people's trade caravans along the Syrdarya river passed through this city and the city was a major trade and economic center in this region. And dozens of round Hills lying outside the city (once the sites of architectural mausoleums) indicate that the city was also a sacred center where the intellectuals of the Golden Horde were buried.

П.К. Дашковский

Алтайский государственный университет

г. Барнаул, Россия

dashkovskiy@fpm.asu.ru

Предметы вооружения скифо-сакской эпохи из кургана № 30 могильника Ханкаринский дол (Алтай)

Более 20 лет Краснощековская археологическая экспедиция Алтайского государственного университета под руководством автора статьи проводит исследования разновременных памятников Чинетинского археологического микрорайона, расположенного в окрестностях с. Чинета Краснощековского района Алтайского края (Россия) (Дашковский, 2017а). Особое внимание уделяется изучению некрополей кочевников скифо-сакского времени (Дашковский, 2014; 2017б; 2018; 2020; Дашковский, Шершнева, 2020; и др.). Могильник Ханкаринский дол, входящий в состав указанного микрорайона, выявлен в восточной части второй надпойменной террасы на левом берегу р. Иня (левый приток Чарыша) в 1-1,5 км к ЮВ от с. Чинета. В данной статье представлен предварительный анализ предметов вооружения, обнаруженных в процессе раскопок кургана №30 на могильнике Ханкаринский дол, который относится к пазырыкской культуре.

Курган №30 находился в южной части некрополя. Диаметр каменной насыпи, сложенной в 2–4 слоя из мелких и средних по размеру камней достигал с 11 м, а высота - 0,7 м. В центральной части насыпи прослежена западина диаметром до 4 м. Под насыпью кургана выявлена могильная яма подквадратной формы, которая имела следующие размеры по уровню древнего горизонта: 3,3×3,2×3,04 м. Глубина могилы дана от нулевого репера. В могиле обнаружено парное погребение людей, сильно разрушенное грабителями. Кости скелетов оказались сильно поврежденными и разбросанными по могиле, но тем не менее удалось установить пол и возраст погребенных: мужчина в возрасте 23-25 лет и подросток мужского пола 13-14 лет (определения сделаны к.и.н. С.С. Тур). Раздавленный череп взрослого человека зафиксирован в центральной части могилы на глубине 3 м. Челюсть от черепа второго человека – подростка обнаружена в северо-восточном углу могилы у черепа лошади №5. В 0,35 м к западу от черепа обнаружены 2 бронзовых кинжала и деревянные ножны. В 0,3 м к югу от черепа найден бронзовый чекан с

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

ҰСТАЗ ЖАЙЛЫ БІРЕР СЫР	3
Толеубаев Ә. Әбдіманап Оразбаевтың менің өмірім мен ғылымымдағы тағлымы.....	3
Омаров Ғ.Қ. Ұстаз туралы үзік сыр.....	8

АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР ХАҚЫНДА

Елеуов М., Талеев Д., Есен С., Құрманязов И., Молдахмет А. Қышқала қалажұртында 2022 ж. жүргізілген қазба жұмыстары.....	13
Дашковский П.К. Предметы вооружения скифо-сакской эпохи из кургана № 30 могильника Ханкаринский дол (Алтай).....	17
Ақымбек Е.Ш., Шағырбаев М.С., Нұрғали Н.Б. Ортағасырлық Арна төрткүлі (2021 ж. жүргізілген зерттеулер бойынша).....	22
Үмітқалиев Ұ.Ұ. Шыңғыстаудағы Қырыққүңгір кешенді археологиялық ескерткіші.....	44
Сабденова Г.Е., Байгунаков Д.С. Ботай мәдениетінің әлеуметтік құрылымы мен діни-мифологиялық кешендері.....	51
Кепин Д.В., Титова Е.Н. Вклад М.И. Гладких в развитие археологического памятниковедения Украины.....	54
Ямаева Е.Е. Тамбовый знак «перстол» <i>ширее</i> на наскальном рисунке из бичикту-боом: в контексте интерпретации батальной сцены с участием фигур в «трехрогих» головных уборах.....	62
Бегалиев О. Арал маңының археологиялық мұралары: тарихи- мәдени зерттелуі.....	64
Елеуов М., Молдахмет А. 2021 жылы Қышқалада жүргізілген кесік қазба.....	68
Айтқұл Х.А., Құрбанәлі Ж., Қосжанова А.М., Рахымбай Б. «Есік» мемлекеттік тарихи-мәдени музей-қорығының 2021 ж. далалық зерттеулері.....	70
Сихымбаева К.Б. Едірей моласына одонтологиялық сипаттама.....	80
Бисембаев А.А., Сарсенов Ш., Уразова А.Б. Жайықтың оң жағалауындағы Бірлік I сармат қорғаны.....	85
Бисембаев А.А., Байымбетова Н.Р., Болатова Г.Б. Орта Електің ерте көшпенділер ескерткіштерін зерттеудің кейбір қорытындылары мен перспективалары.....	88
Ганиева А.С., Қунабаева Ш.Д., Рахманкулов Е.А., Кульжанова Б.Т. Опыт графической реконструкции казахского жилища (по археолого-этнографическим материалам).....	91
Ганиева А.С. Ерте темір дәуіріндегі Жетісу өңіріндегі үй құрылысының ежелгі дәстүрлері.....	98
Мусаханова М.З., Мусаханова Ж.М. Археологические коллекции музеев Казахстана.....	103
Сағындықова С.Т., Бесетаев Б.Б., Турсумбекова Р.О. Конское снаряжение и воинский пояс эпохи раннего средневековья из Восточного Казахстана.....	110
Жұмай Г. Талғар қалашығын зерттеушілер (археолог И.И. Копыловтың зерттеулері негізінде).....	116
Шарипов Р.Қ. Таңбалы тарихтан сыр шертеді.....	119
Торежанова Н.Ж., Кулиш А.В. Курган с четырехугольной оградой в урочище Актерек.....	122
Стамқұлова Г. Актерек шатқалында орналасқан петроглифтердің зерттелу тарихы.....	126
Түлегенов Т.Ж. Археологические работы на могильнике Рахат II в полевом сезоне 2019 г.....	130
Мякишева О.А. Типология памятников раннесредневековых тюрок в урочище Актерек.....	135
Абильмаликов К.К., Баянова Ж.К., Курманязов Ы.С. Трепанация черепа в ботайской археологической культуре.....	142
Гурсой М., Сиздинов Б. Мыңтөбе қорымында 2022 жылы жүргізілген археологиялық зерттеу жұмыстарының нәтижелері.....	148

ЭТНОГРАФИЯ ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ ЖАҢАШЫЛДЫҚ ЖӘНЕ ДӘСТҮР

Болсынбек Т. Қазақ тұрмысындағы шам түрлері.....	158
Қыстаубаева А.К. XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасырдың басында Қазақстандағы жәрмеңкелік сауда (фотоқұжаттар материалдары негізінде).....	162
Ибраева Л.К. Орталық Мемлекет музейінде ағаш, тері, сүйек қорының қалыптасу тарихы.....	169
Джолдыбаева У.М. Қазақстанға депортацияланған шешен халқы тарихынан.....	172
Бергенова А.Ж., Нургожина Б.Е. Традиция почитания казахских святых на территории современного Узбекистана на примере религиозно-культурного комплекса Сузук-Ота, г. Ташкент.....	177

Козгамбаева Г.С. Қазақстанға депортацияланған халықтардың күнделікті өмірі, Сталин дәуірінің шындықтарының бірі ретінде (XX ғ. 30-50 жж.).....	181
Қалыш А.Б., Аққалиева А.Ш. Қазақ қоғамындағы қыз «Алып қашуға» байланысты мәселелер.....	185

ЖАС ҒАЛЫМДАР МІНБЕСІ

Каримбаева З.Р. Гривна – нашейное украшение на территории Казахстана и Якутии.....	188
Сеитов Е.К. Исследование поселений бронзового века на реке Чаглинка (Шагалалы).....	190
Меделбек Ш. Погребальный инвентарь хунно-сяньбийского времени на могильнике Берел.....	195
Половцев М. Особенности погребального обряда на некрополе Берел в хунно-сяньбийское время...	199
Болатбекқызы С. Қазақ даласындағы қоныстардың қола дәуірінен XX ғасырға дейінгі архитектурасы.....	205